

واکاوی کارکرد تعاونی‌های منابع طبیعی در استان کرمانشاه (مورد مطالعه: شهرستان پاوه)

احمد ولی پور^{۱*}، مژگان عبداللهی^۲، محمد جلالی^۳، هدایت غضنفری^۴

^۱ استادیار گروه جنگلداری دانشکده منابع طبیعی و مرکز پژوهش و توسعه جنگلداری زاگرس شمالی، دانشگاه کردستان، سنندج
^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جنگلداری دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه کردستان، سنندج
^۳ استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه کردستان، سنندج
^۴ دانشیار فقید گروه جنگلداری دانشکده منابع طبیعی و مرکز پژوهش و توسعه جنگلداری زاگرس شمالی، دانشگاه کردستان، سنندج

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۱۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۱۶)

چکیده

تحقیق حاضر با هدف واکاوی کارکرد تعاونی‌های فعال منابع طبیعی شهرستان پاوه به منظور ارزیابی موفقیت آنها انجام گرفت. جامعه آماری این تحقیق شامل اعضای تعاونی‌ها بود و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد. جمع‌آوری اطلاعات با پرسشنامه ساختاریافته و نمونه‌گیری تصادفی انجام گرفت. روایی ابزار تحقیق با استفاده از دیدگاه کارشناسان و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ احراز شد. از تحلیل همبستگی و تجزیه رگرسیون برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. براساس مقایسه زوجی معیارهای اندازه‌گیری موفقیت، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی و عوامل محیطی به ترتیب مهم‌ترین عوامل سنجش موفقیت تعاونی‌ها ارزیابی شدند. نتایج نشان داد که بیشتر متغیرهای مستقل با موفقیت تعاونی همبستگی معنی‌دار و مثبتی دارند. شرح وظایف سازمانی مشخص و اعتقاد به کار جمعی به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی را با موفقیت تعاونی نشان دادند. تحلیل رگرسیون بیانگر وجود رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار بین موفقیت با برخی از عوامل مؤثر بود. مدل موفقیت تعاونی‌ها با حضور پنج متغیر و ضریب تبیین تعدیل‌شده مناسب ایجاد شد که در آن متغیر شرح وظایف سازمانی مشخص با ضریب بتای استاندارد ۰/۳۰۵ مهم‌ترین عامل در بیان کارکرد تعاونی‌ها شناخته شد. برپایه شاخص موفقیت نسبی، کارکرد همه تعاونی‌ها کمتر از ۵۰ درصد محاسبه شد (کمینه ۳۳/۸ و بیشینه ۴۴/۶ درصد). از نتایج این پژوهش می‌توان برای شناسایی قوت‌ها و ضعف‌ها و برنامه‌ریزی اقدامات لازم برای بازسازی و فعال‌سازی مجدد تعاونی‌ها استفاده کرد.

واژه‌های کلیدی: تعاونی منابع طبیعی، جوامع محلی، حفاظت و بهره‌برداری جنگل، مشارکت مردمی.

مقدمه

توجه به وسعت زیاد عرصه‌های منابع طبیعی و نیاز به نیروی انسانی بسیار زیاد، انجام مأموریت‌های چهارگانه یادشده بدون بهره‌گیری از مشارکت و قابلیت‌های ساکنان محلی امکان‌پذیر نبوده است (Shaeri & Hoseininia, 2000)؛ از این رو به این منظور قوانینی

با ملی شدن منابع طبیعی برپایه قانون ملی شدن جنگل‌ها مصوب ۱۳۴۱، سازمان جنگل‌ها و مراتع مدیریت منابع جنگلی را در راستای چهار مأموریت حفظ، احیا، توسعه و بهره‌برداری بر عهده گرفت. با

بانکی بخش تعاون برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های جنگل و مرتع در قالب شرکت‌های تعاونی تولید، و توسعه و تحکیم مشارکت در تعاون عمومی بین اقدار محروم جامعه بوده است (Rezaee & Hadarbad, 2015).

از آنجا که هزینه‌های حفاظت از منابع طبیعی و نظارت بر اجرای طرح‌ها بسیار زیاد است و امکانات و پرسنل دولتی برای اجرای این مأموریت‌ها کافی نیست، تعاونی‌ها را می‌توان ابزار مناسبی برای جلب مشارکت در طرح‌های منابع طبیعی (Korkmaz & Gurer, 2018) و ایجاد اشتغال (Grashuis & Su, 2019) به شمار آورد. در پی سیاست‌های حمایتی سازمان جنگل‌ها و مراتع برای افزایش این تعاونی‌ها تا پایان سال ۱۳۸۰ تعداد ۸۵ تعاونی جنگلداری تأسیس شد (Heidarpor et al., 2009). از سال ۱۳۸۰ به بعد افزایش تعداد این تعاونی‌ها تحت عناوینی چون تعاونی جنگل، مرتع و منابع طبیعی و آبخیزداری (چندمنظوره)، بهره‌برداری از محصولات فرعی جنگل و مرتع، تولید نهال، زراعت چوب، بیابان‌زدایی، کشت گیاهان دارویی و آبخیزداری شدت بیشتری پیدا کرد. به طوری که براساس آمار دفتر ترویج و مشارکت‌های مردمی سازمان جنگل‌ها و مراتع تا سال ۱۳۹۵ به ۱۳۳۳ مورد رسیده است، اگرچه ۳۰ درصد آنها غیرفعال یا منحل شده است.

تحقیق حاضر با هدف تجزیه و تحلیل کارکرد تعاونی‌های جنگلداری فعال در منطقه جنگلی پاره در شمال غربی استان کرمانشاه به منظور سنجش حد موفقیت آنها براساس شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی انجام گرفت. در این پژوهش تلاش شد با استفاده از معیارها و شاخص‌های ارزیابی تعاونی‌ها، ضمن مشخص کردن جایگاه و رتبه‌بندی نسبی آنها مهم‌ترین عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها نیز مشخص شود.

ارزیابی تعاونی‌های تولید روستایی همانند تعاونی‌های کشاورزی، مرغداری، گل و گیاه و مانند

برای واگذاری طرح‌های جنگلداری و مرتعداری مصوب و اجرا شده است. این طرح‌ها در سه قالب کلی یا نظام سرمایه‌گذاری (Asadi Atoee, 2003) دولتی، تعاونی و خصوصی واگذار می‌شود. از آغاز تهیه و اجرای طرح‌های جنگلداری در سال ۱۳۳۹ تا سال ۱۳۵۷، حضور بخش خصوصی در مقابل بخش عمومی یا دولت کم‌رنگ بود. با وجود نقش برجسته تعاونی‌ها در ایجاد اشتغال و افزایش درآمد (Shemshad et al., 2012)، تحقق توسعه اقتصادی-اجتماعی و به تبع آن توسعه پایدار جوامع جنگل‌نشین، در اداره جنگل‌ها نقشی نداشتند. پس از انقلاب علی‌رغم فراز و فرودهایی در نقش بخش خصوصی، مطابق سیاست‌های تعدیل اقتصادی و اصل ۴۴ قانون اساسی بخش تعاونی نیز به عرصه مدیریت جنگل وارد شد. در این دوره، توسعه کمی تعاونی‌ها به‌ویژه از سال‌های ۱۳۷۰ شدت یافت (Asadi Atoee, 2003; Rezaei, 2003).

نظر به مزایای چشمگیر تعاونی‌ها از جمله توسعه همه‌جانبه جوامع، واگذاری فعالیت‌های بخش دولتی به بخش تعاونی (Bijani & Khademipor, 2009)، تحقق عدالت اجتماعی، پیشگیری از تمرکز ثروت و کاهش انحصار، کاهش کارفرمایی دولت و توسعه مشارکت عمومی، همچنین تجربه موفق تعاونی در برخی کشورها از جمله ایالات متحده آمریکا، ژاپن و هند، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور نیز به سازماندهی و ایجاد تشکل‌های مردمی در قالب تعاونی‌های جنگل، مرتع، بهره‌برداری از محصولات فرعی، مدیریت منابع جنگلی، تثبیت شن، طرح طوبی و آبخیزداری اقدام کرده است. مهم‌ترین هدف‌های این تشکیلات، کاهش تدریجی سرمایه‌گذاری دولت، ایجاد اشتغال و کسب درآمد از محل فروش محصولات عرصه منابع طبیعی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها، تغییر مطلوب شیوه زندگی مردم از طریق واگذاری امور تولیدی مرتبط در قالب شرکت‌های تعاونی، جلوگیری از تخریب عرصه‌های منابع طبیعی و جلوگیری از چرای بی‌رویه دام، استفاده از تسهیلات

با دیگر فعالیتهای تولیدی همانند کشاورزی، صنعت یا تجارت، انتظار می‌رود کارایی تعاونی‌های این بخش حتی کمتر از بخش کشاورزی باشد (Asadi Atoee, 2003).

Asadi Atoee (2003) در ارزیابی و مقایسه روش‌های واگذاری طرح‌های جنگلداری در شمال ایران، روند کاهش تصدی‌گری دولتی و واگذاری امور به بخش خصوصی و تشکل‌های مردمی را شتابزده و ناموفق می‌داند و تأکید می‌کند که بیشتر تعاونی‌ها تحت تأثیر سیاست‌های تعدیل اقتصادی، به‌منظور همراهی با دولت و بدون برنامه‌ریزی دقیقی تشکیل شده است. (Korkmaz & Gurer (2018) پژوهشی را با عنوان ارزیابی کارکرد مالی تعاونی‌های روستایی جنگلی ترکیه با استفاده از روش چندمعیاره تاپسیس انجام دادند. آنها ضمن تأکید بر اهمیت تعاونی‌ها در توسعه و کاهش فقر روستاییان، نقش بخش تعاونی را در توسعه روستایی ترکیه کافی نمی‌دانند. در این تحقیق کارکرد مالی تعاونی‌ها به دلایلی چون کم بودن اشتغال در صنایع چوب، سرمایه کم، کاهش یارانه دولتی، کم بودن تعداد اعضا و ناتوانی در رقابت با شرکت‌های بزرگ در سطح پایینی ارزیابی شد. (Grashuis & Su (2019) در مطالعه‌ای با مرور ۵۶ پژوهش معتبر درباره تعاونی‌های کشاورزی، کارکرد، مالکیت، مدیریت، سرمایه و نگرش اعضا را بررسی کردند. این مطالعه نشان داد که تعاونی‌ها اثر مثبتی بر قیمت، مقدار و کیفیت محصول، درآمد و سایر مشخصه‌های کارکرد اعضا دارد. با این حال نشانه‌هایی از توزیع ناهمگون سود بین تولیدکنندگان خرد و کلان مشاهده می‌شود. ناسازگاری و تعارض نگرش‌ها و اهداف اعضا به‌ویژه از نظر مشارکت و تعهد آنها نسبت به اهداف تعاونی از مهم‌ترین دلایل ناکارآمدی تعاونی‌هاست.

در استان‌های زاگرسی تعداد زیادی تعاونی با زمینه فعالیت منابع طبیعی تشکیل شده است. این تعاونی‌ها هدف‌های مختلفی مانند حفاظت از جنگل و

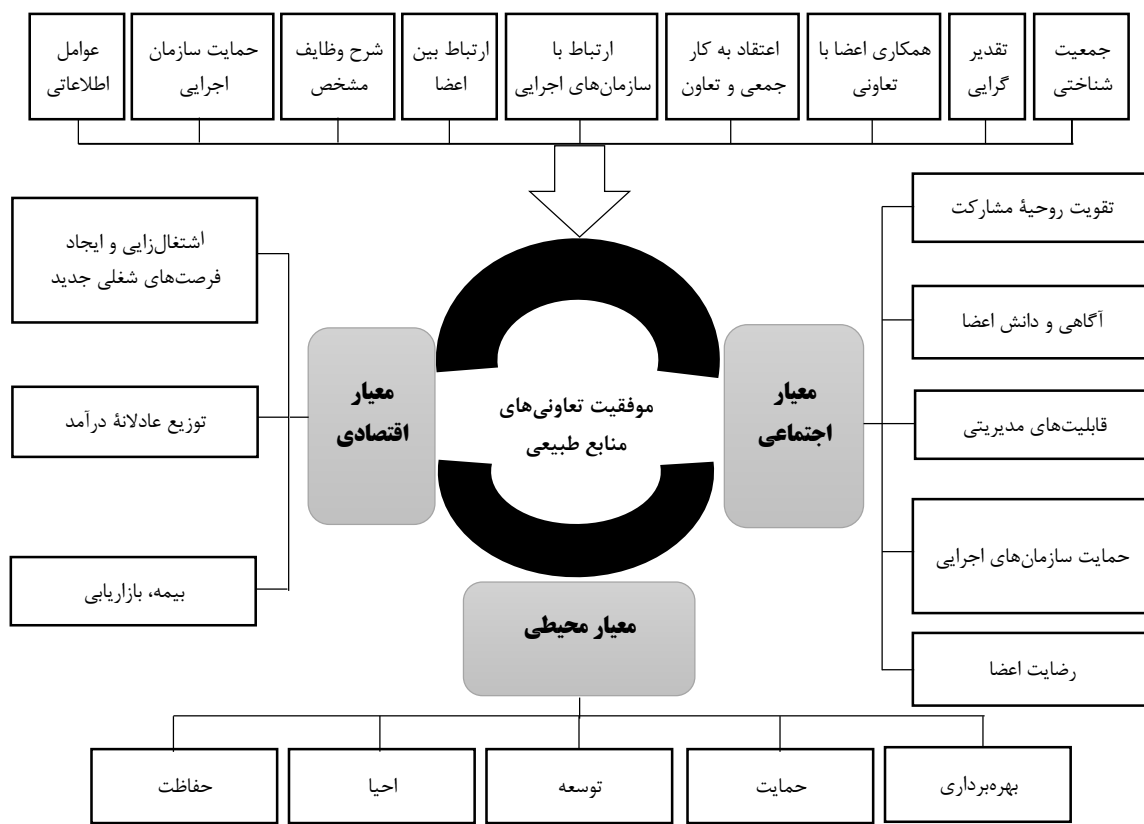
آنها نشان می‌دهد که در این تعاونی‌ها، به‌علت ناآشنا بودن روستاییان و درک نادرست آنها از تعاونی‌ها و همچنین شرایط نامناسب اقتصادی و اجتماعی، آسیب‌های زیادی این تعاونی‌ها را تهدید می‌کند (Amini et al., 2015). این در حالی است که تعاونی‌های تولید روستایی می‌توانند در توسعه پایدار روستایی بسیار اثرگذار باشند. در ایران به‌علت توجه به توسعه کمی تعاونی‌ها و نبود حمایت‌های مالی و تکنولوژیکی دولت، تعاونی‌های تولید در عمل از اهداف اصلی خود دور شده‌اند؛ به‌طوری که علی‌رغم جایگاه بالای تعاونی‌ها در برنامه‌های توسعه کشور و با وجود نیاز مبرم جامعه به وجود چنین ساختاری، مشکلات بسیار زیادی در برابر توسعه واقعی تعاونی‌ها در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی وجود دارد (Sadi, 2008).

Sadi (2008) ضمن اشاره به ناکارآمدی تعاونی‌های کشاورزی در کشورهای جهان سوم، بیشترین نیاز اعضای تعاونی‌های تولید روستایی استان همدان را در حوزه فعالیت‌های آموزشی و ترویجی تشخیص داد. (Frese & Gielnik (2014) بیان کردند که ویژگی‌های شخصیتی اعضا و مدیران از جمله انگیزه فرد و جامعه، خلاقیت، پیشگام بودن، ریسک‌پذیری و اعتمادبه‌نفس نیز از عوامل مؤثر بر روند توسعه تعاونی‌ها به شمار می‌آیند.

به نظر (Mahazril et al. (2012) مؤلفه‌های فردی بهره‌برداران بخش کشاورزی، خدمات حمایتی دولتی در راستای تدوین برنامه‌های مناسب، آموزش و فرهنگ‌سازی، توسعه زیرساخت‌های ضروری، توانمندسازی و ایجاد ظرفیت‌های فردی، گروهی و سازمانی برای ایجاد و شرکت در فعالیتهای تعاونی تأثیرگذارند. مسئله مهم درباره تعاونی‌ها، کارایی آنها و حد تحقق و اثربخشی اهداف است که درباره تعاونی‌های بخش کشاورزی بسیار مورد تردید قرار گرفته است (Sadi, 2008). با توجه به ماهیت منابع طبیعی و کم بودن سودآوری سرمایه‌گذاری در مقایسه

تعاونی‌ها صورت گیرد. در چارچوب مفهومی تدوین‌شده، حد موفقیت تعاونی‌ها براساس شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی و با توجه به مأموریت‌ها و وظایف سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور سنجش شد. همچنین اثر عواملی چون ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، حمایت سازمان اجرایی و ارتباط بین اعضا بر حد موفقیت تعاونی‌های مزبور بررسی شد (شکل ۱).

مرتع، احیا (جنگلکاری و کپه‌کاری)، خاموش کردن آتش و دیگر برنامه‌ها و فعالیت‌های طرح‌های جنگلداری و مرتعداری را دنبال می‌کنند. وضعیت موجود بیانگر مشکلات زیادی در اجرای برنامه‌های تعاونی‌ها، نبود مشارکت جدی مردم محلی و اعضای تعاونی‌ها و رکود بیشتر تعاونی‌هاست. پژوهش در زمینه عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها و ارزیابی این عوامل می‌تواند قوت‌ها و ضعف‌های تعاونی‌ها را روشن کند تا برپایه آن برنامه‌ریزی مناسبی برای فعال‌سازی

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق در زمینه عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های منابع طبیعی (مأخذ: یافته‌های تحقیق)

استان را به خود اختصاص داده و بیشترین تعاونی فعال جنگلداری در این شهرستان مستقر است. پنج تعاونی فعال در زمینه جنگلداری در روستاهای خانقاه، نوسمه، شمشیر، گلال، چورژی در مجموع با ۸۵۱ عضو مشغول فعالیت‌اند که برای این مطالعه انتخاب شدند (جدول ۱).

مواد و روش‌ها

منطقه پژوهش

تحقیق حاضر در شهرستان پاوه در استان کرمانشاه اجرا شد و همه تعاونی‌های فعال منابع طبیعی منطقه بررسی شدند. شهرستان پاوه با ۴۶۸۷۵ هکتار پوشش جنگلی، حدود ۱۱ درصد از مساحت کل جنگل‌های

جدول ۱- جمعیت روستاها، سطح پوشش جنگلی و تعداد اعضای تعاونی

روستا	جمعیت	تعداد عضو	درصد اعضا به جمعیت	مساحت جنگل (هکتار)
شمشیر	۲۱۸۹	۴۰۰	۱۸/۳	۴۵۰
نسمه	۵۶۸	۱۱۶	۲۰/۴	۴۵۵
چورژی	۳۱۰۰	۷۶	۲/۵	۳۹
خانقاه	۱۴۶۵	۹۱	۶/۲	۱۲۱۶
گلان	۸۰۸	۱۶۸	۲۰/۸	۷۸۱

مأخذ: اداره منابع طبیعی شهرستان پاوه

شیوه اجرای پژوهش

به منظور جمع‌آوری اطلاعات، از روش پیمایشی در قالب پرسشنامه‌ای ساختاریافته با سؤالات بسته استفاده شد. متغیرها و گویه‌های پرسشنامه با استفاده از پیشینه پژوهش، اساسنامه و شرح وظایف تعاونی‌ها و ویژگی‌های منطقه طراحی شد. به منظور تعیین جامعه آماری و محاسبه حجم نمونه، با استعلام از اداره منابع طبیعی و آمار دریافتی، از مجموع ۲۲ تعاونی منطقه، پنج تعاونی فعال در روستاهای شمشیر، نسمه، چورژی، خانقاه و گلان برای مطالعه انتخاب شد. حجم نمونه از بین اعضای تعاونی‌های فعال با فرمول کوکران تعیین شد (Sarmad et al., 1997).

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N}(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1)} \quad \text{رابطه ۱}$$

n حجم نمونه، N حجم جمعیت آماری، z درصد خطای معیار ضریب اطمینان قابل قبول، p نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین، $q=(1-p)$ نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین، d درجه اطمینان است. بر این پایه، حجم نمونه آماری ۲۶۵ نفر محاسبه شد. در اجرا برای دستیابی به دقت بیشتر و با توجه به احتمال وجود پرسشنامه‌های غیر قابل قبول یا بدون پاسخ، ۳۰۰ پرسشنامه طراحی، اعتبارسنجی و تکمیل شد که در نهایت ۲۹۱ پرسشنامه تکمیل شده توسط اعضای تعاونی در تجزیه و تحلیل استفاده شد.

متغیرهای تحقیق و نحوه سنجش آنها

متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش با توجه به مرور منابع و تحقیقات انجام گرفته، نظر کارشناسان و گروه تحقیق متناسب با منطقه و موضوع تحقیق تعیین شد. متغیرهای مستقل شامل عواملی اند که بر کارکرد تعاونی تأثیر می‌گذارند و آن را کنترل می‌کنند (جدول ۲). منظور از متغیر وابسته، کارکرد و به عبارت دیگر همان حد موفقیت تعاونی است. برای سنجش متغیر وابسته سه معیار اجتماعی، اقتصادی و محیطی تعریف شد. در هر معیار چند شاخص در نظر گرفته شده و هر شاخص به وسیله چند گویه ارزیابی شد (جدول ۲). در گام بعدی وزن نسبی هر کدام از معیارها و شاخص‌ها طی فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی و با نظر کارشناسان خبره محاسبه شد. پس از دخالت دادن اثر وزن معیارها و شاخص‌ها، مجموع امتیاز وزن دار معیارها و شاخص‌های متغیر وابسته به عنوان امتیاز کل کارکرد یا موفقیت آن تعاونی ثبت شد.

ابزار گردآوری داده‌ها

برای جمع‌آوری داده‌ها از روش تحقیق پیمایشی از نوع توصیفی، با ابزار پرسشنامه و مصاحبه با افراد بهره گرفته شد. متغیرهای ارزیابی موفقیت در گویه‌های ترتیبی با مقیاس لیکرت قرار گرفتند. برای تعیین روایی پرسشنامه، براساس نظر استادان متخصص، کارشناسان و افراد خبره در این زمینه عمل شد. قابلیت اعتماد یا پایایی پرسشنامه با استفاده از فرمول

در شرایطی مشابه جامعه مورد مطالعه (روستاهای زلان، کلاش و نهراپی)، قرار گرفت. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، نتایج در محیط نرم‌افزار SPSS وارد و آلفای کرونباخ محاسبه شد. در صورتی که مقدار این ضریب کمتر از ۰/۵ و غیر قابل قبول باشد باید تغییراتی را در پرسشنامه ایجاد کرد. مطابق جدول ۲، مقدار آلفای کرونباخ همه مقیاس‌های طراحی شده در پرسشنامه قابل قبول است.

کرونباخ اندازه‌گیری شد (Sarmad et al., 1997).

$$\text{رابطه ۲} \quad a = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_T^2} \right]$$

K تعداد سؤالات یا گویه‌های پرسشنامه، S_i^2 واریانس زیر آزمون kالم و S_T^2 واریانس کل آزمون است. برای محاسبه آلفای کرونباخ در یک مطالعه راهنما، ۳۰ پرسشنامه در اختیار اعضای تعاونی‌های فعال منابع طبیعی در خارج از جامعه آماری پژوهش

جدول ۲- ویژگی‌های متغیرهای مستقل و وابسته ارزیابی موفقیت تعاونی‌های جنگلداری شهرستان پاوه

متغیر	معیار	تعداد شاخص‌های متغیر وابسته	مقیاس متغیر	تعداد گویه	میانگین ضریب کرونباخ
مستقل	-	۹	ترتیبی-اسمی	۶۹	۰/۸۵
وابسته	اجتماعی	۵	ترتیبی	۲۵	۰/۸۲
	اقتصادی	۳	ترتیبی	۲۳	۰/۹۰
	محیطی	۱۱	ترتیبی	۴۳	۰/۹۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تعاونی به‌دست آمده بود ضرب و نمره وزنی هر کدام از معیارها و شاخص‌های موفقیت تعاونی محاسبه شد.

تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی

پس از تکمیل پرسشنامه‌های ارزیابی کارکرد تعاونی‌ها توسط اعضای هر تعاونی، اطلاعات آنها در نرم‌افزار SPSS کدگذاری شد. با استفاده از نتایج AHP، امتیاز وزن دار کارکرد تعاونی‌ها محاسبه و در تجزیه و تحلیل داده‌ها در نظر گرفته شد. امتیاز وزن دار هر شاخص از ضرب وزن آن شاخص در میانگین نمره لیکرت اختصاص یافته توسط اعضای تعاونی محاسبه شد. امتیاز کارکرد هر تعاونی که در واقع حد موفقیت آن تعاونی را نشان می‌دهد، از مجموع نمره‌های وزن دار شاخص‌های زیرمجموعه متغیر وابسته به‌دست آمد. بنابراین هر کدام از پاسخگویان (اعضای تعاونی) برپایه نگرش و ارزیابی خود درباره سؤال‌های پرسشنامه، نمره کارکرد تعاونی مختص به خود را داشتند. پس از

وزن‌دهی معیارها و شاخص‌های موفقیت تعاونی

از آنجا که عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها از گروه‌های مختلف و دارای ابعاد گوناگون اجتماعی، اقتصادی و محیطی بودند، این فرضیه شکل گرفت که این عوامل ارزش، اهمیت یا وزن برابری ندارند. بنابراین از فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) ^۱ به منظور تعیین وزن عامل‌های موفقیت تعاونی‌ها استفاده شد. به این منظور پرسشنامه‌ای تنظیم شد و در اختیار ده نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران خبره در حوزه منابع طبیعی، تعاونی‌های منابع طبیعی و آشنا با روش تحلیل سلسله‌مراتبی قرار گرفت. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، به کمک نرم‌افزار Expert Choice، وزن نسبی و وزن نهایی هر شاخص محاسبه شد. خروجی وزن‌دهی برای هر شاخص ضریبی است که بیانگر میزان ارزش و اهمیت آن شاخص در تعیین کارکرد و ارزیابی موفقیت تعاونی است. این وزن‌ها در نمره هر عامل که توسط اعضای

پاسخگویان در گروه‌های مختلف از بی‌سواد تا بالاتر از دیپلم تفکیک شدند که گروه بالاتر از دیپلم با ۳۸/۱ درصد بیشترین فراوانی را داشت. از میان ۲۹۱ نفر، ۱۸۹ نفر (۶۴/۹ درصد) متأهل و بقیه مجرد بودند. پاسخگویان در دامنه وسیعی از مشاغل از دامداری، باغداری، کشاورزی و کارگری تا کارمندی، مغازه‌داری و مسافرکشی اشتغال داشتند. مقایسه شغل فعلی با شغل قبل از شکل‌گیری تعاونی نشان داد که در گذشته بیشتر پاسخگویان به کشاورزی و دامداری مشغول بوده‌اند، اما در حال حاضر این مشاغل سهم کمی در منطقه دارند.

تحلیل متغیرهای مستقل

توزیع پاسخ‌های مربوط به متغیرهای مستقل در جدول ۳ نشان داده شده است. در این جدول پراکنش تعداد در هر کدام از طبقه‌های طیف لیکرت (۱ تا ۵) مشاهده می‌شود. نتایج نشان داد که ۴۵ درصد پاسخگویان تمایل کم و خیلی کمی به همکاری با تعاونی دارند، در حالی که ۸۶ درصد آنها به کار جمعی و تعاون اعتقاد دارند. ارتباط اعضای تعاونی با سازمان‌های اجرایی رضایت‌بخش نبود، اما ارتباط اعضا با یکدیگر خوب بود. برپایه نتایج به‌دست‌آمده، آگاهی اعضای تعاونی از وظایف و دستورات عمل‌ها، حمایت سازمان‌های اجرایی و دسترسی و استفاده آنها از منابع اطلاعاتی در طبقه ضعیف قرار داشت.

تحلیل متغیر وابسته

برپایه نظر اعضا، تعاونی‌ها در بخش اجتماعی کارکرد قابل قبولی نداشتند، به طوری که در همه شاخص‌ها دست کم ۶۵ درصد افراد گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب کردند. ارزیابی اعضا از کارکرد تعاونی در خصوص فعالیت‌هایی که به بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی روستاییان منجر شده بود، رضایت‌بخش نبود و حدود ۸۰ درصد پاسخگویان به

آن تجزیه و تحلیل‌های آماری شامل آماره‌های وضعیت کلی پاسخگویان و روابط بین متغیرها انجام گرفت.

به منظور تعیین شدت و جهت رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته، ضریب همبستگی با توجه به ماهیت داده‌ها از نظر مقیاس اندازه‌گیری (اسمی، رتبه‌ای و نسبی) محاسبه شد. علاوه بر این، همبستگی بین موفقیت تعاونی و مشخصات فردی با عنوان عوامل جمعیت شناختی (سن، سواد، تأهل، وضعیت شغلی قبل و بعد از تشکیل تعاونی) به دست آمد. به منظور بررسی رابطه بین موفقیت تعاونی با متغیرهای اثرگذار، تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام انجام گرفت. قبل از محاسبه رگرسیون و بررسی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته، هم‌راستایی متغیرها با استفاده از دو فاکتور تورم واریانس^۱ و میزان تحمل^۲ بررسی شد. استقلال داده‌ها با آزمون دوربین واتسون و تبعیت باقی‌مانده‌ها از پراکنش نرمال نیز با آزمون شاپیرو-ویلک بررسی شد.

به منظور رتبه‌بندی تعاونی‌ها و نشان دادن وضعیت و حد موفقیت آنها شاخص‌های موفقیت تعاونی و موفقیت نسبی برای هر تعاونی محاسبه شد. شاخص موفقیت نسبی از نسبت امتیاز موفقیت هر تعاونی به امتیاز موفقیت کامل به دست آمد. منظور از موفقیت کامل، حالتی فرضی است که در آن همه شاخص‌ها امتیاز کامل را به دست می‌آورند.

نتایج

متغیرهای جمعیت‌شناختی پاسخگویان

پاسخگویان در پنج گروه سنی طبقه‌بندی شدند که گروه سنی اول (۱۵ تا ۳۰ سال) با فراوانی ۱۲۹ نفر، بیشترین و گروه سنی آخر (۷۵ تا ۹۰ سال) با فراوانی ۳ نفر کمترین سهم از پاسخگویان را به خود اختصاص داد. این موضوع به طور کلی بیانگر جوان بودن نسبی اعضای تعاونی است. از نظر سطح سواد،

1 Variance Inflation Factor (VIF)

2 Tolerance

در زمینه حفاظت و توسعه جنگل رضایت نسبی داشتند؛ با این حال بهره‌برداری، احیا و حمایت جنگل نمره کمی گرفتند (جدول ۴).

کارکرد اقتصادی تعاونی نمره کمی اختصاص دادند. درباره معیار محیطی، نتایج بیانگر این بود که کارکرد تعاونی‌ها از نظر اعضا در این زمینه بهتر از بخش‌های اجتماعی و اقتصادی بود. پاسخگویان از کارکرد تعاونی

جدول ۳- پراکنش پاسخ‌ها در متغیرهای مستقل (به درصد) و میانگین پاسخ‌ها در طیف لیکرت

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین رتبه‌ای
حد همکاری اعضا با تعاونی	۲۱/۶	۲۳	۲۳/۴	۲۳	۸/۹	۲/۷۵
اعتقاد به کار جمعی و تعاون	۲/۱	۱۲	۳۶/۴	۳۴/۴	۱۵/۱	۳/۴۸
ارتباط با سازمان‌های اجرایی	۲۳/۴	۳۰/۲	۳۸/۸	۷/۶	-	۲/۳۱
ارتباط بین اعضا	۱۳/۱	۷/۶	۲۷/۵	۳۲/۳	۱۹/۶	۳/۳۸
شرح وظایف سازمانی مشخص	۴۰/۹	۴۱/۶	۱۲/۴	۳/۸	۱/۴	۱/۸۳
حمایت سازمان‌های اجرایی	۳۶/۴	۴۳	۱۷/۹	۲/۴	۰/۳	۱/۸۷
عوامل اطلاعاتی	۲۵/۴	۳۷/۱	۳۱/۶	۴/۱	۱/۷	۲/۲۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۴- نظر پاسخگویان درباره کارکرد تعاونی از جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی و وزن معیارها و شاخص‌های سنجش موفقیت تعاونی (اعداد داخل پرانتز در ستون نخست وزن معیارها را نشان می‌دهد)

معیار	شاخص	وزن شاخص	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین رتبه‌ای
معیار اجتماعی (۰/۶۰۵)	تقویت روحیه مشارکت اجتماعی	۰/۳۸۲	۶۷/۷	۲۴/۱	۶/۵	۱/۷	-	۱/۴۲
	ارتقای آگاهی و دانش اعضا	۰/۲۲۲	۳۳/۷	۳۱/۳	۲۳/۰	۸/۶	۳/۴	۲/۱۷
معیار اجتماعی (۰/۶۰۵)	پرورش قابلیت‌های مدیریتی منابع انسانی اعضا	۰/۱۰۴	۴۲/۶	۴۵/۴	۶/۵	۵/۵	-	۱/۷۵
	جذب حمایت و همکاری سازمان‌های اجرایی (تعاون - منابع طبیعی)	۰/۱۲۸	۳۷/۸	۴۱/۲	۱۵/۱	۴/۱	۱/۷	۱/۹۱
معیار اقتصادی (۰/۲۸۶)	حد رضایت اعضا از فعالیت تعاونی، مدیران و هیأت مدیره	۰/۱۶۳	۳۷/۵	۳۹/۲	۱۸/۹	۴/۵	-	۱/۹۰
	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و کارآفرینی	۰/۵۶۲	۳۸/۱	۲۵/۱	۲۷/۱	۹/۶	-	۲/۰۸
معیار محیطی (۰/۱۰۹)	توزیع عادلانه درآمد	۰/۳۳۲	۴۹/۵	۳۷/۵	۱۱/۷	۱/۴	-	۱/۶۵
	بیمه، بازاریابی، تأمین نهاده، تسهیل در دسترسی به وام	۰/۱۰۶	۶۰/۱	۳۱/۶	۷/۹	۰/۳	-	۱/۴۸
معیار محیطی (۰/۱۰۹)	بهره‌برداری	۰/۲۳۲	۴۳/۶	۲۱/۳	۳۲/۰	۳/۱	-	۱/۹۵
	حفاظت	۰/۴۴۴	۲۲/۰	۱۹/۶	۳۸/۵	۱۶/۲	۳/۸	۲/۵۶
	احیا	۰/۱۶۴	۴۲/۳	۲۲/۷	۲۲/۰	۹/۶	۳/۴	۲/۰۶
	حمایت	۰/۰۹۹	۵۴/۶	۲۱/۳	۹/۶	۱۰/۷	۳/۸	۱/۱۱
توسعه	۰/۰۶۱	۲۳/۰	۱۷/۲	۲۱/۶	۲۵/۸	۱۲/۴	۱/۳۷	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

سازمانی دارای بیشترین همبستگی با معیار اجتماعی بود و ارتباط بین اعضا بیشترین همبستگی را با معیارهای اقتصادی و محیطی نشان داد. کمترین همبستگی متغیرهای مستقل با معیارهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی به ترتیب مربوط به ارتباط بین اعضا، اعتقاد به کار جمعی و شرح وظایف سازمانی بود. همچنین همبستگی مثبت و معنی‌داری بین موفقیت کل با متغیرهای مستقل مشاهده شد. متغیرهای شرح وظایف سازمانی و اعتقاد به کار جمعی به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی را با حد موفقیت داشتند.

نتایج تحلیل سلسله‌مراتبی نشان داد که از نظر کارشناسان معیار اجتماعی بیشترین اهمیت را در موفقیت تعاونی دارد. از میان شاخص‌ها، تقویت روحیه مشارکت اجتماعی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و کارآفرینی و حفاظت منابع طبیعی دارای بیشترین درجه اهمیت به ترتیب در بین معیارهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی هستند (جدول ۴).

تحلیل همبستگی

مطابق جدول ۵ همبستگی مثبت و معنی‌داری بین بیشتر متغیرهای مستقل با هر سه معیار اجتماعی، اقتصادی و محیطی وجود دارد. شرح وظایف

جدول ۵- ضرایب همبستگی اسپیرمن بین موفقیت تعاونی و عوامل مؤثر بر آن

متغیرهای مستقل	معیار اجتماعی	معیار اقتصادی	معیار محیطی	موفقیت کل
حد همکاری اعضا با تعاونی	۰/۱۰۸ ^{NS}	۰/۲۸۱ ^{**}	۰/۴۶۵ ^{**}	۰/۳۴۵ ^{**}
اعتقاد به کار جمعی و تعاون	۰/۰۸ ^{NS}	۰/۲۵۱ ^{**}	۰/۴۲۰ ^{**}	۰/۳۰۲ ^{**}
ارتباط با سازمان‌های اجرایی	۰/۱۵۷ ^{**}	۰/۳۶۹ ^{**}	۰/۳۷۲ ^{**}	۰/۳۴۶ ^{**}
ارتباط بین اعضا	۰/۰۴۹ ^{NS}	۰/۴۰۰ ^{**}	۰/۵۷۴ ^{**}	۰/۳۹۰ ^{**}
شرح وظایف سازمانی مشخص	۰/۴۵۳ ^{**}	۰/۳۱۷ ^{**}	۰/۲۵۸ ^{**}	۰/۴۳۸ ^{**}
حمایت سازمان‌های اجرایی	۰/۲۶۸ ^{**}	۰/۳۳۷ ^{**}	۰/۳۰۶ ^{**}	۰/۴۰۷ ^{**}
عوامل اطلاعاتی	۰/۳۶۷ ^{**}	۰/۲۶۳ ^{**}	۰/۳۳۹ ^{**}	۰/۴۱۰ ^{**}

*، ** و NS به ترتیب معنی‌دار در سطح ۰/۰۵، معنی‌دار در سطح ۰/۰۱ و غیرمعنی‌دار مآخذ: یافته‌های تحقیق

تحصیلات و شغل فعلی اعضای تعاونی به‌طور معنی‌داری با موفقیت تعاونی ارتباط دارد.

نتایج همبستگی بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و تقدیرگرایی افراد با موفقیت تعاونی به‌صورت جدول ۶ به‌دست آمد. همان‌طور که مشخص است متغیرهای

جدول ۶- ضرایب همبستگی بین موفقیت با عوامل جمعیت‌شناختی و روان‌شناختی

ویژگی‌های فردی ^۱	سن	تحصیلات	وضعیت تأهل	شغل قبلی	شغل فعلی	تقدیرگرایی
ضریب همبستگی	-۰/۰۷۰ ^{NS}	۰/۱۵۵ ^{**}	۰/۰۲۵ ^{NS}	۰/۰۲۱ ^{NS}	۰/۱۵۸ ^{**}	-۰/۰۹۲ ^{NS}

۱- آزمون‌های همبستگی مورد استفاده به ترتیب از راست به چپ: پیرسون، اسپیرمن، نقطه‌ای، مجذور اتا، مجذور اتا و اسپیرمن مآخذ: یافته‌های تحقیق

ضریب همبستگی موفقیت تعاونی با متغیرهای مستقل واردشده، ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل‌شده

مدل موفقیت تعاونی‌ها

نتایج رگرسیون گام‌به‌گام نشان داد که در گام اول

ترتیب چهار متغیر عوامل اطلاعاتی، ارتباط اعضا با تعاونی، حمایت سازمانی و ارتباط با سازمان‌های اجرایی در رتبه‌های بعدی اهمیت در موفقیت تعاونی‌ها قرار گرفتند. مطابق ستون آخر جدول ۷ با استفاده از دو معیار فاکتور تورم واریانس و میزان تحمل هم‌راستایی بین متغیرها مشاهده نشد. آماره آزمون دوربین-واتسون (۵۸) نشان از استقلال داده‌ها دارد.

ارزیابی موفقیت تعاونی‌ها

امتیاز موفقیت کامل تعاونی‌ها با توجه به معیارها و شاخص‌های طراحی شده در این پژوهش برابر با ۳۲/۵۴۲ بود. شاخص موفقیت نسبی نشان داد که موفقیت همه تعاونی‌ها کمتر از ۵۰ درصد است؛ خانقاه با ۴۴/۶ درصد و شمشیر با ۳۳/۸ درصد بیشترین و کمترین موفقیت را نشان دادند (شکل ۲). مقایسه امتیاز تعاونی‌ها بیانگر تفاوت معنی‌دار کارکرد آنها بود ($F=21.421$; $P\text{-value}<0.01$).

به ترتیب ۰/۵۳۷، ۰/۲۸۹ و ۰/۲۸۶ است. این شاخص‌ها در گام‌های بعدی افزایش یافت تا اینکه در گام پنجم به ترتیب به ۰/۷۱۹، ۰/۵۱۸ و ۰/۵۰۹ رسید که نشان دهنده همبستگی خوب بین متغیرهای پیش‌بینی‌کننده با متغیر پاسخ و توانایی مناسب آنها برای توضیح تغییرات موفقیت تعاونی‌هاست. مقدار F در هر پنج گام رگرسیون در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بود. براساس ضرایب استاندارد نشده، مدل رگرسیونی موفقیت تعاونی‌ها را می‌توان به صورت زیر نوشت.

= مدل موفقیت تعاونی‌ها

$$\begin{aligned} & (\text{ارتباط اعضا}) ۰/۲۴۵ + (\text{حمایت سازمانی}) ۰/۲۶۰ + ۲/۹۵۷ \\ & (\text{عوامل اطلاعاتی}) ۰/۰۴۰ + (\text{ارتباط با سازمان‌های اجرایی}) ۰/۱۲۵ \\ & + (\text{وظایف سازمانی مشخص}) ۰/۲۱۲ \end{aligned}$$

همان‌گونه که در جدول ۷ مشخص است، با توجه به مقادیر بتای استاندارد شده، متغیر وظایف سازمانی مشخص با بیشترین ضریب بتا ($B= ۰/۳۰۵$) بیشترین سهم و نقش را در تبیین متغیر وابسته دارد. به همین

جدول ۷- ضرایب استاندارد و استاندارد نشده موفقیت تعاونی‌های شهرستان پاره

متغیر	بتای استاندارد نشده	خطای استاندارد	بتای استاندارد	t-student	همراستایی خطی
					Tolerance VIF
مقدار ثابت	۲/۹۵۷	۰/۶۱۷	-	۴/۷۹**	-
شرح وظایف سازمانی مشخص	۰/۲۱۲	۰/۰۳۴	۰/۳۰۵	۶/۱۹**	۰/۶۹
عوامل اطلاعاتی	۰/۰۴۰	۰/۰۰۷	۰/۲۷۳	۶/۰**	۰/۸۱
ارتباط بین اعضا	۰/۲۴۵	۰/۰۴۲	۰/۲۵۱	۵/۸۹**	۰/۹۳
حمایت سازمان‌های اجرایی	۰/۲۶۰	۰/۰۷۱	۰/۱۷۶	۳/۶۸**	۰/۷۳
ارتباط با سازمان‌های اجرایی	۰/۱۲۵	۰/۰۶۰	۰/۰۹۸	۲/۰۸*	۰/۷۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بحث

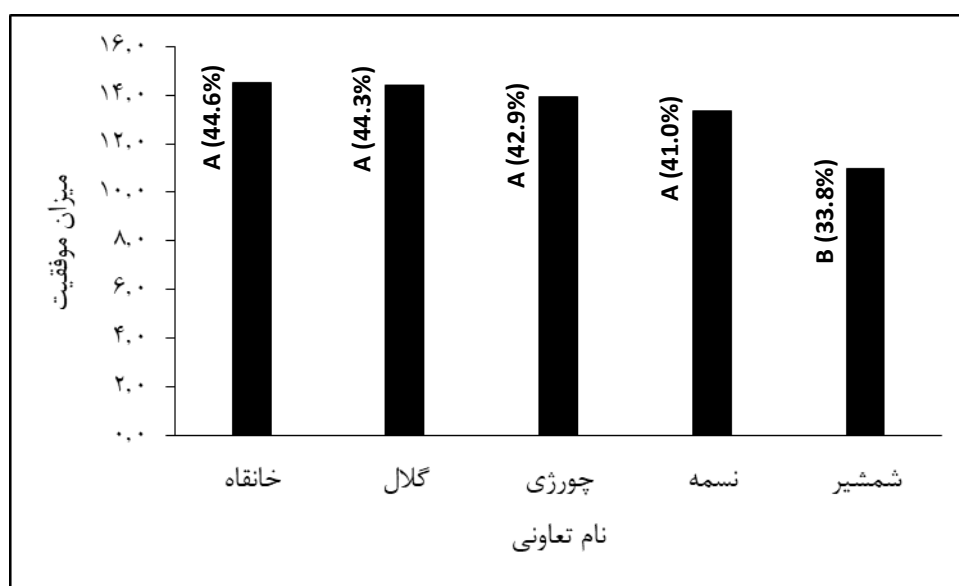
ویژگی‌های اعضای تعاونی‌ها

بیانگر جوان بودن اعضای تعاونی‌ها و قرار داشتن ۴۴/۳ درصد آنها در طبقه سنی ۲۲/۵ سال بود. در رابطه با سن اعضای تعاونی‌ها به طور کلی می‌توان گفت که هرچه میانگین سن کمتر باشد، نیرو و توان و انگیزه افراد بیشتر است و همان‌گونه که

تجزیه و تحلیل وضعیت ویژگی‌های اعضای تعاونی‌های فعال منابع طبیعی شهرستان پاره در روستاهای شمشیر، چورژی، نسمة، خانقاه و گلال

سواد ۳۸ درصد اعضا بالاتر از دیپلم بود می‌توان نتیجه گرفت که سطح سواد اعضا بالاست و این ویژگی مثبتی در تعاونی‌هاست که افراد تحصیل کرده تمایل زیادی به عضویت در آن دارند (Heidarpour, 2009; Babakhani & Vahedi, 2017 و Haji et al., 2016). به نظر می‌رسد تغییر شغل اعضای تعاونی در حال حاضر نسبت به قبل از تشکیل تعاونی تحت تأثیر تغییر شرایط اجتماعی- اقتصادی اتفاق افتاده است.

Haji et al. (2016) بیان کردند به توسعه پایدار واحد تولیدی خود بیشتر توجه می‌کنند. برخلاف این، Motiee Langrodi et al. (2011) معتقدند که میانگین سنی بیشتر اعضا به واسطه تجربه و کسب دانش بیشتر در تعاونی‌های کشاورزی بر موفقیت تعاونی مؤثر است و Babakhani & Vahedi (2017) نشان دادند که قشر جوان تمایل کمتری به فعالیت در تعاونی‌های شیلات و عرصه پرورش آبزیان دارند. با توجه به اینکه سطح

شکل ۲- مقایسه میانگین موفقیت تعاونی‌ها با آزمون دانکن (محور عمودی موفقیت مطلق و اعداد داخل پرانتز روی ستون‌ها، موفقیت نسبی را نشان می‌دهند. تعاونی‌های با حروف مشابه اختلاف معنی‌داری از نظر میزان موفقیت نشان ندادند)

ناسازگاری سیاست‌ها با بستر اجتماعی محلی را مهم‌ترین عوامل بیان کردند. در معیار اجتماعی، شاخص‌های تقویت روحیه مشارکت اجتماعی و ارتقای آگاهی و دانش اعضا دارای بیشترین اهمیت بودند. Yazdanpanah & Samadian (2009) در پژوهش خود مشارکت اعضا را در گروه مهارت مدیران و انتفاع اعضا از تعاونی بیان کردند.

بنابراین برای افزایش مشارکت اعضا در تعاونی‌ها، توجه به شیوه‌های مدیریت مشارکتی و تأمین خواسته‌های اعضای تعاونی‌ها می‌تواند در تأمین همکاری آنها مؤثر واقع شود. همچنین با توجه به ضعف مدیران

معیارها و شاخص‌های سنجش موفقیت تعاونی‌ها

با اینکه حوزه عمل تعاونی‌های تحت بررسی، مدیریت منابع طبیعی بود، کارشناسان از میان سه معیار سنجش کارکرد تعاونی‌ها (اجتماعی، اقتصادی و محیطی) بیشترین وزن را به معیار اجتماعی دادند. Babakhani & Vahedi (2017) رابطه مثبت و معنی‌داری را میان آگاهی اجتماعی اعضای تعاونی و موفقیت تعاونی‌ها نشان دادند. پژوهشگرانی مانند Ghazanfari et al. (2004) و Valipour et al. (2014) در ارزیابی سیاست‌ها و طرح‌های اجرایی منابع طبیعی و دلایل شکست آنها، نبود پذیرش اجتماعی و

محلی قرار گرفته است، انتظار بر این است که تعاونی‌ها مورد اعتماد واقع شده و طرح‌های اجرایی مانند جنگلکاری‌ها به آنها واگذار شود. با این حال در عمل چنین نیست و ممکن است مردم محلی صرفاً به‌عنوان کارگران روزمزد در کندن چاله‌های نهالکاری توسط پیمانکاران خارج از محل به کار گرفته شوند. روش اجرای پروژه‌ها توسط پیمانکار و انعطاف‌ناپذیری مدیران منابع طبیعی اجازه ورود مردم و تعاونی‌ها و مشارکت واقعی آنان را به مدیریت منابع طبیعی نمی‌دهد و آنچه به‌عنوان مدیریت مشارکتی در این حوزه مطرح می‌شود هیچ نشانی از مشارکت واقعی ندارد. به همین دلیل است که بیشتر تعاونی‌ها صرفاً در راستای سیاست‌های عمومی ایجاد شده و به‌جز انجام اموری پیش‌پاافتاده که عده کمی از آن بهره‌مند می‌شوند، کاری از پیش نمی‌برند. ارزیابی شاخص‌ها توسط اعضا بیانگر وضعیت نابسامان اقتصادی تعاونی‌ها بود، به طوری که کارکرد تعاونی‌ها در همه شاخص‌ها در رتبه خیلی ضعیف قرار داشت. (Heydari et al., 2015)؛ (Moayeri et al., 2015) و (Nekouee Naeeni et al., 2009) بیان کردند که تعاونی‌های منابع طبیعی تأثیر کمی در ایجاد درآمد و به‌خصوص ایجاد اشتغال برای روستاییان دارند و ایجاد اشتغال از طریق این تعاونی‌ها به تقویت و پشتیبانی بیشتری نیاز دارد. یکی از مشکلات عمده روستاییان که حل آن هم به بهبود درآمد آنها می‌انجامد و هم توسعه تعاونی‌ها را در پی دارد بازاریابی محصولات است. (Karami & Alibaygi, 2014) و (Amini et al., 2015). در منطقه تحقیق، نبود برنامه‌ای مشخص برای بازاریابی و بیمه محصولات، مشکلات تأمین نهاده‌های ضروری و چالش‌های دسترسی به تسهیلات بانکی بیشترین نارضایتی مردم را به خود اختصاص دادند. به دلایلی مانند ضعف بنیة مالی، نیاز به نقدینگی و نبود انبار، روستاییان ناچار به فروش محصول خود در یک دامنه زمانی کوتاه پس از برداشت به واسطه‌ها هستند که در این روش بخش زیادی از سود به روستاییان نمی‌رسد.

در مهارت‌های فنی و گاهی روابط انسانی، آموزش آنها می‌تواند تأثیر بسزایی در موفقیت تعاونی‌ها داشته باشد. در این زمینه (Karami & Alibaygi, 2014) و (Sariannidis, 2011) نقش مهارت، تجربه و تخصص مدیران را در توسعه تعاونی‌ها دارای اهمیت بسیار می‌دانند. (Karami & Alibaygi, 2014) و (Haji et al., 2016) مؤلفه اجتماعی را به‌عنوان تأثیرگذارترین معیار بر توسعه پایدار تعاونی‌های تولید اعلام کردند و از مسائل اجتماعی، مشارکت افراد را زیربنای تشکیل و توسعه تعاونی‌ها معرفی کردند. برخی پژوهشگران بر دیگر شاخص‌های مؤلفه اجتماعی به‌کاررفته در این تحقیق نیز تأکید کرده‌اند که از آن جمله می‌توان به حمایت و همکاری سازمان‌های اجرایی (Heydari et al., 2015)؛ (Nekouee Naeeni, 2009)؛ (Sedighi & Darvishi, 2009) و (Heydari et al., 2015) و رضایت اعضا از هیات مدیره و فعالیت تعاونی (Sedighi & Darvishi, 2009) اشاره کرد. (Nia, 2002)

با ارزیابی شاخص‌ها توسط اعضای تعاونی نیز مشخص شد که کارکرد تعاونی در همه شاخص‌ها خیلی ضعیف یا ضعیف بوده است و تعاونی‌ها در بهترین حالت رضایت کمتر از ۱۰ درصد اعضا را از نظر شاخص‌های اجتماعی به‌دست آورده‌اند. نکته مهم در ارزیابی اجتماعی تعاونی‌ها این بود که دو شاخص تقویت روحیه مشارکت اجتماعی و ارتقای آگاهی و دانش اعضا که از نظر کارشناسان بیشترین اهمیت را داشتند، ضعیف‌ترین کارکرد را نشان دادند.

معیار عوامل اقتصادی از نظر کارشناسان در رده دوم اهمیت در ارزیابی سنجش موفقیت تعاونی‌ها قرار گرفت که در پژوهش‌های (Karami & Alibaygi, 2014) و (Heydari et al., 2015) نیز عامل بسیار مهمی خوانده شده است. در معیار اقتصادی، شاخص ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و کارآفرینی و شاخص توزیع عادلانه درآمد دارای بیشترین اهمیت بودند. با توجه به اینکه سیاست سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور پیرو سیاست‌های بالادستی بر مشارکت مردم و جوامع

سازمان جنگل‌ها مبنی بر کاهش فشار بر جنگل و تغییر سمت‌وسوی بهره‌برداری از چوب جنگل به توسعه تولیدات جانبی مانند گیاهان دارویی و زنبورداری، تمرکز برنامه‌ها در این بخش بیشتر بوده و به رضایت اعضا نیز منجر شده است. در بخش احیا سیاست رسمی سازمان جنگل‌ها اجرا و واگذاری طرح‌هایی مانند جنگلکاری، صیانت، مرتعداری و طوبی بوده است که در این میان بیشترین اقبال اعضا به طرح‌های جنگلکاری بود. امکان مشارکت بیشتر همه اقشار مردم در اجرای جنگلکاری‌ها می‌تواند از دلایل رضایت مردم از آن باشد، درحالی که طرح‌هایی مانند طوبی فقط توسط عده کمی از افراد دارای شرایط قابل اجراست و مشکلات اجتماعی خاص خود را هم داشته است. به‌طور کلی همان‌گونه که پژوهشگران دیگر (برای نمونه Habibi et al., 2014) نیز بیان کرده‌اند که بیشترین مشارکت مردم و در نتیجه موفقیت تعاونی در حفاظت و بهره‌برداری بوده و عملیات احیایی در اولویت‌های بعدی قرار گرفت.

کارکرد تعاونی‌ها: عوامل مؤثر و مدل

برپایه یافته‌های این پژوهش، همبستگی معنی‌داری بین کارکرد تعاونی‌ها با متغیرهای فردی مانند سن، سواد، شغل قبل و شغل بعد از تشکیل تعاونی وجود نداشت که با نتایج Gandomzade & Samari (2009) و Nekouee Naeeni et al. (2009) همسوست. احتمالاً همگنی جامعه تحت مطالعه، ویژگی‌های فرهنگی نزدیک و غلبه دغدغه‌های مهم‌تر از عوامل فردی، به نوعی نگرش یکسان در بین اعضا و دخالت ندادن ویژگی‌های شخصی در نوع نگاه به تعاونی منجر شده است. این وضعیت می‌تواند به‌عنوان فرصتی نگریسته شود تا با بهره‌گیری از وحدت نظر موجود، مسئولان برنامه‌های لازم را برای بهبود کارکرد تعاونی اجرا کنند. ویژگی‌های تقدیرگرایی و اعتقاد به شانس نیز همانند متغیرهای فردی رابطه‌ای با کارکرد تعاونی نشان نداد. به نظر می‌رسد جوان بودن اعضای

براساس پژوهش Yazdanpanah & Samadian (2009) بهره‌مند نشدن از نیروی آشنا با مسائل روز و علم بازاریابی به ناتوانی تعاونی‌ها در ورود و پیشروی در بازارهای مناسب می‌انجامد. افزایش روزافزون ارزش و اهمیت محصولات غیرچوبی جنگل، گیاهان و فرآورده‌های دارویی طبیعی، به‌ویژه شیرۀ سقز، پتانسیل بسیار خوبی هم در جهت توسعه فعالیت‌های اقتصادی تعاونی‌ها و هم افزایش درآمد و بهبود معیشت جوامع محلی است.

در پژوهش حاضر معیار محیطی کمترین وزن را از نظر کارشناسان برای سنجش موفقیت تعاونی‌ها داشت، درحالی که در تحقیق Haji et al. (2016) عوامل محیط زیستی پس از عوامل اجتماعی دومین عامل مؤثر بر توسعه پایدار تعاونی‌ها معرفی شده بود. در واقع کارشناسان صاحب‌نظر حوزه مدیریت منابع طبیعی اعتقاد داشتند، در صورتی که جنبه‌های اجتماعی در طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی جایگاه شایسته‌ای داشته باشد، احتمال تحقق اهداف نیز افزایش بسیار زیادی خواهد یافت. در صورتی که به‌دلیل ماهیت منابع طبیعی، بهترین برنامه‌ها هم بدون پذیرش اجتماعی و مشارکت جوامع محلی شکست خواهد خورد (Ghazanfari et al., 2004). از بین شاخص‌های محیطی، حفاظت جنگل و مرتع بیشترین اهمیت را به‌دست آورد و پس از آن شاخص بهره‌برداری از محصولات منابع طبیعی قرار گرفت. از نظر اعضای تعاونی، کارکرد تعاونی در زمینه بهره‌برداری، حمایت و احیا بسیار ضعیف بود، اما نسبت به برنامه‌های توسعه جنگل، رضایت نسبی در حد کارکرد خوب وجود داشت و حفاظت جنگل نیز در رده متوسط ارزیابی شد. Shaeri & Hoseinia (2000) بیشترین توفیق تعاونی‌ها را در حفاظت و قرقبانی ارزیابی کردند. پروژه‌ها و اقداماتی مانند شناسایی، معرفی و ترویج گیاهان دارویی منطقه و تسهیلات ارائه‌شده در حمایت از کشت و بهره‌برداری گیاهان دارویی زیرمجموعه شاخص توسعه جنگل هستند که با توجه به سیاست

پایین اداری ثبت شده‌اند، اساسنامه یا منشوری است که باید مأموریت آنها را مشخص کند. این اساسنامه‌ها یا وجود ندارند یا اساسنامه‌ای مشترک برای همه تعاونی‌ها استفاده می‌شود که اغلب در اداره منابع طبیعی یا تعاون نگهداری می‌شود نه در دفتر تعاونی! و اعضا نیز اطلاعی از آن ندارند. متغیر شرح وظایف سازمانی دارای بیشترین همبستگی با دو معیار اجتماعی و اقتصادی بود و ارتباط بین اعضا بیشترین همبستگی را با معیار محیطی نشان داد. Gandomzade & Samari (2009) بر اهمیت همکاری اعضا و دوری از روحیه فردگرایی بر موفقیت تعاونی تأکید کردند.

در مدل رگرسیونی چندگانه که برای بیان کارکرد تعاونی‌ها در ارتباط با عوامل مؤثر ایجاد شد، دو متغیر همکاری اعضا و اعتقاد به کار جمعی وارد مدل نشد و از بین متغیرهای وارد شده به مدل، همانند آنچه در همبستگی به دست آمد، وظایف سازمانی مشخص و عوامل اطلاعاتی تأثیرگذارترین متغیرها بودند. متغیرهای ارتباط بین اعضا (شامل هیأت مدیره و اعضای عادی) و حمایت سازمانی در رده‌های بعدی قرار داشتند.

نتیجه‌گیری

بر پایه این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که اعضای تعاونی‌ها انتظار ارائه شرح وظایف در خصوص وظایف و تعهدات متقابل خود و تعاونی را دارند. در حوزه‌های کشاورزی و منابع طبیعی، تشکیل تعاونی‌ها و سپردن امور به آنها از راهکارهای اصلی کاهش تصدیدی دولت و افزایش مشارکت بخش خصوصی در دهه ۷۰ خورشیدی بود (Asadi Atoee, 2003) و (Bijani & Khademipor, 2009). واقعیت‌های میدانی، گزارش‌های اداری و اظهار نظر کارشناسان منابع طبیعی بیانگر غیرفعال بودن بیشتر این تعاونی‌هاست. تعداد این تعاونی‌ها که بیشتر آنها بدون توجه به تقاضای جوامع محلی و نیاز به وجود آمده، بسیار زیاد

تعاونی در به دست آمدن این نتیجه بی‌تأثیر نبوده است.

تحلیل همبستگی کارکرد تعاونی و متغیرهای مستقل بیانگر این بود که متغیرهای شرح وظایف سازمانی مشخص و عوامل اطلاعاتی بیشترین همبستگی و اعتقاد به کار جمعی و همکاری اعضا با همدیگر کمترین همبستگی را با کارکرد تعاونی نشان دادند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که اعضای تعاونی‌ها آگاهی خوبی درباره ضعف‌های تعاونی دارند و از نظر آنها متغیرهای مؤثر درونی جامعه محلی و روستاها در راستای اهداف تعاونی است و چالشی از این نظر وجود ندارد. با این حال مسئله اصلی تعاونی‌ها از نظر جامعه محلی، کارکرد مدیران تعاونی و مسئولان بخش تعاون است که شرح وظایف را به خوبی مشخص نکرده‌اند و اطلاعات لازم برای آگاهی بخشی از اهداف، فعالیت‌ها، وظایف، خدمات متقابل و امتیازها را در اختیار اعضا قرار نمی‌دهند. نگاهی به وضعیت تعاونی‌ها این مسئله جدی را تأیید می‌کند. برای مثال با جست‌وجوی پژوهشگران در اداره‌های تعاون و منابع طبیعی و گفت‌وگو با کارشناسان این دستگاه‌ها مشخص شد که اطلاعات زیادی درباره چگونگی تشکیل، شرح وظایف، راهبردها، دستورالعمل‌ها، فعالیت‌ها و جریان مالی این تعاونی‌ها وجود ندارد. چگونگی اتصال و مشارکت تعاونی‌ها در برنامه‌ها و پروژه‌های منابع طبیعی بسیار غیرشفاف و پرابهام بوده و رویکرد اداره درباره هر تعاونی متفاوت است. چنانکه به برخی تعاونی‌ها توجه بیشتری می‌شود و امتیازهای بیشتری دریافت می‌کنند. حتی در یکی از تعاونی‌ها مشخص شد که تمام تعاونی صرفاً در اختیار یک خانواده بود و دیگران از فعالیت‌های تعاونی که عمدتاً دریافت کود و برخی نهاده‌های دیگر بود هیچ اطلاعی نداشتند. (Sadi (2008) و (Amini et al. (2015) نیز به مشکلات مشابهی درباره تعاونی‌های تولید روستایی اشاره کرده‌اند. یکی از چالش‌های تعاونی‌ها که نشان می‌دهد بیشتر آنها فقط در راستای دستورالعمل‌های بالا به

چشمگیری برای اکثریت اعضاست وجود ندارد. برخی طرح‌ها و پروژه‌های منابع طبیعی به سرمایه‌ی زیادی نیاز دارند که با توجه به بنیة مالی ضعیف تعاونی‌های روستایی انجام آنها امکان‌پذیر نیست (Korkmaz & Gurer, 2018). بنابراین بیشتر تعاونی‌ها به نهادها و ارگان‌های دیگر وابسته‌اند و مستقل نیستند. مسئله مهم دیگر، زیرساخت‌های اداری و جایگاه حقوقی و قانونی تعاونی‌هاست که بر پایه اعلام مسئولان منابع طبیعی، با توجه به محدودیت‌های قانونی، در خیلی از پروژه‌ها امکان بستن قرارداد با تعاونی‌ها در عمل وجود ندارد. در مجموع می‌توان گفت که سیاست توسعه تعاونی‌ها به شکل کنونی در حوزه منابع طبیعی با موفقیت همراه نبوده است و در این پژوهش هم مشخص شد که موفقیت نسبی آنها در بهترین حالت به ۵۰ درصد هم نرسیده است. (Rezaei (2003 در تشریح علت‌های ناکامی تعاونی‌های منابع طبیعی به موارد مشابهی اشاره کرده است.

با توجه به وضعیت موجود باید تلاش شود که عوامل و متغیرهایی که برای اعضای تعاونی دارای اهمیت بوده و در انگیزش آنها مؤثر است تقویت شود تا تعاونی‌ها کارکرد بهتری داشته باشند. برای بهبود کارکرد تعاونی‌ها باید جنبه اقتصادی فعالیت آنها تقویت شود. در این زمینه اداره منابع طبیعی و جهاد کشاورزی باید به تعاونی‌ها اعتماد کند و پروژه‌های تولید نهال، غنی‌سازی، جنگلکاری و بهره‌برداری محصولات غیرچوبی به آنها واگذار شود. در بخش حفاظت و حمایت جنگل پروژه‌های جلوگیری از آتش‌سوزی و نیز خاموش کردن آتش، عملیات مکانیکی و بیولوژیک مقابله با آفات و بیماری‌ها و حذف آنها نمونه‌هایی است که می‌توان به تعاونی‌ها واگذار کرد. برای پوشش ضعف دانش فنی باید کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی و ترویجی برگزار و نظارت کارشناسان بر عملیات اجرایی پروژه‌ها تقویت شود. پژوهشگران دیگر (Amini & Safari, 2002)

است. برای نمونه تا سال ۱۳۹۵ در استان کرمانشاه ۱۵۶ تعاونی در حوزه منابع طبیعی (جنگلداری، مرتعداری، آبخیزداری، گیاهان دارویی، مدیریت منابع جنگلی و بهره‌برداری از محصولات فرعی) تشکیل شده که بیش از ۷۰ درصد آنها غیرفعال است. در واقع توسعه کمی تعاونی‌ها از کیفیت کار کاسته و سبب دور شدن آنها از هدف‌های اصلی خود شده است (Asadi Atoee, 2003 و Rezaei, 2003). براساس قانون تشکیل تعاونی‌ها و پیشینه تعاونی، از مهم‌ترین اهداف تشکیل تعاونی‌ها بهبود وضع اقتصادی اعضا از طریق خودیاری، کمک متقابل و همکاری است؛ این در حالی است که به‌طور کلی بخش منابع طبیعی از حوزه‌هایی است که با توجه به اهداف آن (حفاظت، احیا، توسعه و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع) سود مستقیم اقتصادی در اولویت قرار ندارد. افزون بر این، به دلیل ماهیت این بخش، دوره بازگشت سرمایه به نسبت طولانی است. این عوامل ممکن است سبب کاهش انگیزه اعضا و از دست رفتن روحیه آنها شود. از طرف دیگر پروژه‌های منابع طبیعی که مقرر است اجرای آنها به تعاونی‌ها واگذار شود، ویژگی‌های فنی زیادی دارند که به دلیل نبود یا کمبود دانش فنی در میان اعضا اجرای آنها توسط تعاونی به سختی امکان‌پذیر است و هزینه‌های اجرا را افزایش می‌دهد. با توجه به اینکه هر فرد داوطلبی از ساکنان روستا می‌تواند عضو تعاونی شود، به‌طور معمول تعداد اعضا زیاد است؛ به طوری که در تعاونی‌های بررسی شده در این تحقیق به‌طور میانگین ۱۷۰ نفر عضو رسمی در هر تعاونی حضور داشته است. هماهنگی بین این افراد و سازماندهی آنها برای انجام دادن فعالیت‌ها، تقسیم کار و تصمیم‌گیری دشواری‌های زیادی دارد. از طرف دیگر ورود هر فردی با هر درجه‌ای از سواد، تخصص، تعهد و علاقه به تعاونی‌ها بیشتر با هدف سودبری و بهره‌گیری از مزایای احتمالی صورت می‌گیرد و الزاماً دغدغه مشترک و دلیل خاصی برای مشارکت در تعاونی منابع طبیعی که فاقد جذابیت‌های مادی

سیاسگزاری

نویسندگان مقاله از همکاری اداره منابع طبیعی و اداره تعاون شهرستان پاوه و همچنین ساکنان روستاها و اعضای تعاونی‌های بررسی شده در این پژوهش که در ارائه اطلاعات و تکمیل پرسشنامه‌ها با ما همکاری داشتند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنند. از همکاری آقای مسلم فتحی برای کمک در کارهای میدانی قدردانی می‌شود.

در پایان؛ با تاسفی بیکران می‌خواهیم از دوست و همکار گرامیمان زنده یاد دکتر هدایت غضنفری یاد کنیم و نهایت سپاس و احترام خود را به خاطر همکاری صمیمانه در انجام این پژوهش ابراز نماییم. ایشان در مراحل مختلف انجام این پژوهش همراه ما بودند و همواره با راهنمایی‌های ارزنده و نکته‌سنجی دقیق خود در بهبود کیفیت این تحقیق ما را یاری رساندند و متأسفانه در ۱۴ فروردین ۱۳۹۹ به سوی جایگاه ابدی سفر کردند. دکتر غضنفری به عنوان دانشیار گروه جنگلداری دانشگاه کردستان و موسس مرکز پژوهش و توسعه جنگلداری زاگرس شمالی، روش‌های مدیریت علمی جنگل‌های بلوط زاگرس را برای نخستین بار تدوین نمودند و پژوهش‌ها و طرح‌های ارزشمندی را در زمینه جنگلداری محلی/سنتی، دانش بومی و مشارکت جوامع محلی انجام دادند. همکاری با این جنگلبان بزرگ برای ما افتخاری سترگ و جاویدان و یاد و راهش همیشه در قلب و ذهنمان روان خواهد بود.

(Sadi, 2008) نیز بر این موضوع تأکید کرده‌اند. البته ممکن است بازنگری در اساسنامه تعاونی و اطلاع‌رسانی درباره مأموریت، وظایف و تعهدات اعضا اجتناب‌ناپذیر باشد. یکی از مواردی که در این فرایند انجام پذیر است، چگونگی ورود اعضا به تعاونی است. اگرچه به دلیل پیامدهای اجتماعی کنترل ورود اعضا، در این زمینه باید احتیاط کرد.

پیشنهاد دیگر برای بهبود کارکرد و ایجاد انگیزه در تعاونی‌ها، توسعه دیگر فرصت‌های بهره‌برداری از منابع موجود با توجه به قابلیت‌های محلی مانند توسعه تولید گیاهان دارویی، فراوری محصولات، مزرعه پرورش ماهی، زنبورداری، صنایع دستی روستایی و برندسازی محصولات است. ایجاد اتحادیه‌های تعاونی‌ها در مقیاس‌های مختلف در بخش‌ها می‌تواند در تقویت توانایی آنها مؤثرتر از اتحادیه‌های استانی باشد. خروج از حالت سنتی با استفاده از دستاوردهای پژوهشی و تجربه‌های ثبت‌شده، توسعه و نشر دانش و فناوری و پشتیبانی از نوآوری (Sariannidis et al., 2011) برای ادامه حیات تعاونی‌های منابع طبیعی ضروری است. در پایان شاید چیزی که از مصاحبه با اعضای تعاونی و کارشناسان جلوه زیادی داشت، رهاشدگی تعاونی‌ها و جدی نبودن هیچ‌کدام از گروه‌های دست‌اندرکار تعاونی‌ها بود که حتی با مساعد شدن همه شرایط بدون حل این موضوع، تعاونی‌ها کاری از پیش نخواهند برد. شایسته است که سازمان جنگل‌ها و مراتع تکلیف تعاونی‌ها را از نظر انحلال یا اعطای نقش جدی به آنها در فرایند مدیریت منابع طبیعی مشخص کند.

References

- Amini, A.M., & Safari Sh.R. (2002). Evaluation of the Effect of Training on Performance of the Poultry Cooperatives. *Journal of Science and Technology of Agriculture and Natural Resources*, 6 (2), 17-28.
- Amini, A.M., Mazini, N., & Ghadimi, S.A. (2015). Comparative Assessment the Success of Rural Production Cooperatives with other Agricultural Utilization Systems (Case study: Townships of Kashan, and Aran Bidgol). *Cooperation & Agriculture*, 4 (14), 61-87.

- Asadi Atoee, A. (2003). Analysis the approaches for assignment of forestry plans in Iran. *Kimiaye Sabz, Forest, Rangelands and Watershed Organization*, 167-172.
- Babakhani, A. & Vahedi, M. (2017). The effect of social capital on the success of the fishery cooperatives in Ilam province. *Cooperation & Agriculture*, 6 (22), 53-79.
- Bijani, M., & Khademipor, Gh.R. (2009). Recognition of Transferable Governmental Engagements for Assign to the Cooperative Sector A Case Study in the Khouzestan Province. *Cooperation & Agriculture*, 20 (202 & 203), 69- 84.
- Frese, M., & Gielnik, M.M. (2014). The psychology of entrepreneurship. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1 (1), 413-438.
- Gandomzade, R., & Samari, D. (2009). Factors Affecting Farmers Tendency towards Joining the Production Cooperatives of the Tabas City. *Cooperation & Agriculture*, 20 (212). 91-114.
- Ghazanfari, H., Namiranian, M., Sobhani, H. & Mohajer, M. R. (2004). Traditional forest management and its application to encourage public participation for sustainable forest management in the northern Zagros mountain of Kurdistan province, Iran. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 19 (4): 65-71.
- Grashuis, J., Su, Y. (2019). A review of the empirical literature on farmer cooperatives: performance, ownership and governance, finance, and member attitude. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 90 (1), 77-102.
- Habibi, B., Alipour, H. & Kiadaliri, H. (2014). A study on the participation level of forest dwellers and its effective factors in forest management (Case study: Babolkenar area of Babol Township). *Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 22 (1): 109-120.
- Haji, L., Chizari, M., & Chobchian, Sh. (2016). Structural analysis of factors affecting the sustainable development of agricultural production cooperatives in rural areas Naghadeh Township. *Journal of Rural Research*, 7 (1), 195- 216.
- Heidarpour Toutkale Z., Shabanali Fami H., Asadi A., Malekmohammadi I. (2009). Role of membership in forestry cooperatives for utilization of forestry resources in the western mazandaran. *Cooperation & Agriculture*, 20 (210 & 211), 91-115.
- Heydari, F., Naderi Mehdei, K., Yaeghoubi Farani, A., & Heydari, A. (2015). Identifying Successful Indicators for Agricultural Cooperatives, *Cooperation & Agriculture*, 4 (14), 39-60.
- Karami, Sh., & Alibaygi, A.H. (2014). Identifying and prioritizing effective factors on development of agricultural cooperatives. *Cooperation & Agriculture*, 3 (10), 111-142.
- Korkmaz, M., Gurer, D. (2018). Financial performance evaluation of forest village cooperatives: a multi-criteria Topsis approach. *CERNE*, 24 (3), 280-287.
- Mahazril Aini, Y., Hafizah, H.A.K., & Zuraini, Y. (2012). Factors affecting cooperatives' performance in relation to strategic planning and members' participation. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 65, 100-105.
- Moayeri, M.H., Abedi Sarvestani, A., Shahraki, M.R., & Kooseh Gharavi, Y.M. (2015). Analysis of relationship between participation and forest rural development (Case study: forestry cooperatives in golestan province). *Iranian Journal of Forest*, 7 (2), 137-150.
- Motiee Langrodi, S.H., Rezvani, M.R., Faraji Sabokbar, H., & Khaje Shahkahi, A. (2011). Analysis of Sustainability of Family and Rural Production Cooperative Farming Systems (Case Study: Agh-Ghala Township: Golestan Province). *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development*, 41 (3), 323-333.
- Nekouee Naeeni, S.A., Alibeygi, A.H., & Zarafshani Z. (2009). Factors Affecting the Success of Rural Cooperatives in Kermanshah County of Iran. *Journal of Village and Development*, 12 (4), 1-22.
- Rezaee, M. & Hadarbadi, GH. (2015). *Cooperatives, the Foundation of Participation of Local People in Protection and Rehabilitation of Natural Resources*, Asre Novin, Tehran.

- Rezaei, N. (2003). Investigating the administrative methods of forest management plan. *Kimiaye Sabz, Forest, Forest, Rangelands and Watershed Organization*, 173-182.
- Sadi, H. (2008). Evaluating agricultural production cooperatives of Iran: A case study in Kaboudarahang County of Hamedan Province. *Journal of Village and Development*, 10 (2), 138-163.
- Sariannidis, N., Galani, D., & Xanthos, G. (2011). A new cooperative model of micro and small enterprises (MSEs) for sustainable development. *Archives of Economic History*, 1 (1), 57-70.
- Sarmad, Z., Bazargan, A., & Hejazi, A. (1997). Research Methods in Behavioral Sciences. *Agah, Tehran*, 406 p.
- Sedighi, H., & Darvishi Nia, A. (2002). An assessment of the success of rural production cooperatives in Mazandaran province. *Iranian Journal of Agricultural Sciences*, 33 (2), 313-323.
- Shaeri, M., & Hoseininia, Gh. (2000). *Investigating the success rate of forestry cooperatives in management of northern forest of Iran* (Research plan report), Forests, Rangelands & Watershed Organization, Tehran.
- Shemshad, M., Malekmohamadi, A., & Hoseininia, K. (2012). Identification and analysis of effective components on job creating in natural resources cooperatives in Golestan province. *Human Geography Research*, 44 (79), 141-156.
- Valipour, A., Plieninger, T., Shakeri, Z., Ghazanfari, H., Namiranian, M. & Lexer, M.J. (2014). Traditional silvopastoral management and its effects on forest stand structure in northern Zagros, Iran. *Forest Ecology and Management*, 327: 221-230.
- Yazdanpanah, L., & Samadian, F. (2009). The elements contributing to the achievement of cooperative companies a case study of handicrafts in Kerman province. *Cooperation & Agriculture*, 20 (202-203), 19-34.

Research Article

Analysis of natural resources cooperatives' performance in Kermanshah Province (The case of Paveh County)

A. Valipour^{1*}, M. Abdollahi², M. Jalali³, H. Ghazanfari⁴

¹Assistant Prof., Department of Forestry, Faculty of Natural Resources & The Center for Research and Development of Northern Zagros Forestry, University of Kurdistan, Sanandaj, I. R. Iran

²MSc. Graduated of Forestry, Department of Forestry, Faculty of Natural Resources, University of Kurdistan, Sanandaj, I. R. Iran

³Assistant Prof., Department of Agriculture Economics, Faculty of Agriculture, University of Kurdistan, Sanandaj, I. R. Iran

⁴ Deceased Associate Prof., Department of Forestry, Faculty of Natural Resources & The Center for Research and Development of Northern Zagros Forestry, University of Kurdistan, Sanandaj, I. R. Iran

(Received: 31 December 2019, Accepted: 06 July 2020)

Abstract

This study was carried out to analyze the performance of natural resources cooperatives in Paveh County, Iran. Cochran's formula was used for determining the population sample size among members of active cooperatives in the study area. Data was collected using a fully structured questionnaire whose validity confirmed by both faculty members of university and cooperative organization experts. Cronbach's alpha coefficient estimated through a pilot study was used for measuring the reliability level of questionnaires. Correlation analysis and stepwise multiple linear regression were used to analyze the data. Pairwise comparisons indicated that social, economic and environmental factors were respectively the most important criteria contributing to cooperative successful performance. According to results, all independent variables displayed significant positive correlation with success of cooperative, so that factors transparency of organizational duties and belief in teamwork were maximum and minimum correlated factors from cooperatives members' viewpoint. Regression analysis revealed that some factors were significantly influenced the performance of cooperatives. Five independent variables were entered into performance model of cooperatives which transparency of organizational duties with a standardized beta coefficient of 0.305 was the most important variable influenced cooperative performance. Relative success index indicated that performance rate of all cooperatives was lower than 50% (minimum 33.8 and maximum 44.6%). The results of this study can be used to identify the strengths and weaknesses and planning actions needed to rebuild and reactivate the cooperatives.

Keywords: Natural resources cooperative, Local communities, Conservation and utilization of forests, People's participation

